

Сәулембек Г.Р.

М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының аға ғылыми қызметкері, PhD
доктор, Алматы қ., Қазақстан,
E-mail: gulmira.saulembek@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3667-267X

КӨНЕ ТҮРКІ ПОЭЗИЯСЫ МЕН ЖЫРАУЛЫҚ ПОЭЗИЯДАҒЫ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» АРХЕТИПІ

Түйіндеме. Әрбір ұлт пен ұлыс өзіндік кодын жоғалтпаған жағдайда толыққанды ұлт ретінде өмір сүре алады. Қазіргі әдебиеттану ұлттық кодтың көркем шығармалардағы сипатын ғылыми тұрғыдан зерделеуге жаңа серпінмен кірісті. Осыған дейін де Ұлттың Болмысы әдебиет назарынан тыс қалмаған мәңгілік тақырып болатын. Осы орайда әдебиеттану саласы да жаһандық әдебиеттегі қазақ әдебиетінің орны мен рөлін ұлттық құндылықтар тұрғысынан қарастырудың маңыздылығына баса назар аударып отыр. Басты бағытымыз – ұлттық рух пен ұлттық сананың кемелденуіне, ұлттық салт-дәстүріміз бен тілімізді, мәдениетімізді сақтауға, бағалауға үндейтін әдеби мұраларымыздағы мәңгілік ел болу идеясын сараптап, жаңа қырынан, жанаша зерттеу әдістерімен ғылыми-теориялық талдау нысанына айналдыру. Мақалада көне түркі ескерткіштеріндегі, жыраулар поэзиясындағы әдеби архетиптердің көріністері қарастырылады. “Жерұйықты іздеу”, “абыз қарт”, “жиһангездік” мотивтерінің ең ежелгі әдеби архетиптер ретінде әлеуметтік бөлініс, қоғамдық сананың өзгеруі нәтижесінде түрленіп отыратындығы дәлелденеді. Киелі жазбалар, Ежелгі Күлтегін, Тоныкөк жазба ескерткіштері Асан қайғы, Бұхар жырау поэзиясымен салыстырылып, архетиптің өзгермелі сипатқа ие екендігін ежелгі мәтіндер мен жыраулар поэзиясы негізінде жан-жақты талдау жасай отырып, оның ерекшеліктерін анықтап, талдап көрсетуге тырысамыз.

Кілт сөздер: ежелгі түркі поэзиясы, жыраулар поэзиясы, архетип, конвенция, ұлттық код.

Кіріспе. Адамзат баласы жаралғалы оның өмірін мазмұнды етіп келе жатқан ұрпақтар сабақтастығы деген құбылыс екеніне тәнті боласың. Бұл сабақтастықтың аясы бабаларынан мирасқа қалған сыртқы материалдық құндылықтардан бөлек, ішкі рухани мұраны да қамтиды. Рухани мұра атадан балаға сөз құдіретімен, сезім лебімен дарыса, кейде бұл сабақтастық ғажап та тылсым жағдайда көрініс беріп отыратындығына куә боламыз. Бұл тылсымды жаратылыстану ғылымы генетикалық код арқылы түсіндіреді. Адам геніндегі ақпараттардың ұрпақтан-ұрпаққа тасымалдануы жалпыадамзаттық және ұлттық қасиет пен құндылықтардың сақталуына кепіл болады екен. Бұл сабақтастық мәселесін әрбір ғылым саласы түрлі тұрғыдан қарастырып, өзінше ат беріп, айдар тағып, талдап зерттейді. Түйсінсек те түсінуіміз қиын бұл құбылыстарды австриялық ғалым-психоаналитик К.Г. Юнг архетиптер (түпсана) арқылы зерделеуге тырысады. К.Г. Юнг архетиптерді түрлі қырынан түсіндіре келе, оның басты сипаты ретінде адамзат баласының басынан өткерген тәжірибелерінің қайталанып отыратындығын атайды. Осы орайда ғалым Г.Бедненко және М.И.Тальянова архетиптерді «Архетипы в современной культурологии – это образы, наполненные смыслом и силой, присущие той или иной культуре или даже нескольким культурам. Архетипы в современной психологии – это некие силы, приходящие неожиданно, силы, которые мы не можем объяснить, а часто и справиться с ними. Они способны повлиять»

на то, что мы думаем о мире и к чему стремимся, что для нас наиболее ценно, а что не так важно. Архетипы способны придать нашей жизни новый смысл или ввергнуть в безумие, потому что они приходят из бессознательного. Если мы их фиксируем и называем, они постепенно переходят в область сознания. Тогда мы можем иметь с ними дело осознанно, не давая бесконтрольно «овладевать» нами» (Тальянова, 2016:188). Сонымен қатар ғалым архетиптердің жалпы адамзатқа ортақтығымен қатар оның үнемі әрекет үстінде болатындығын: «Архетип, разумеется, всегда и везде находится в действии <...> Архетип... есть динамический образ» (Юнг, 2010:129). К важным чертам архетипа может быть отнесена не только его динамичность, но и его всеобщность: «Единственное, что является общим – это проявление определенных архетипов» (Юнг, 2010:129), – деп тұжырымдайды

Жалпы адамзаттың рухының көшіп отыратындығын дәлелдеген байыпты зерттеулерден соң, «ал ұлттар мен ұлыстардың өзіндік ерекшеліктерінің жоғалмауына қандай дәлел бар» деген сұрақтар мазалары анық. Осы тұста архетиптердің үнемі әрекет үстінде, даму үдерісінде болатындығын ескерсек, адам баласына ортақ архетиптердің түрлі ұлттың ділімен астасып, талайлы тағдырымен жымдасып көрініс береді деп болжам айтуға болады. Мұндай архетиптер Адам атадан бері сақталып, күні бүгінге дейін қайталанып, маңызын жоймаған құндылықтар десек те, оның әрбір ұлттың болмысындағы көрінісінде белгілі бір ұлттың коды сақталатыны белгілі.

Әдістер. Адамның тарихи кезең мен саяси-әлеуметтік ортасына, тұрмыс-тіршілігіне байланысты туындаған құндылықтарды және соған сәйкес тақырыптарды әлемдегі кез-келген ұлт пен ұлысқа тән әдебиеттегі архетиптерден кездестіре алсақ, ал саналы түрде айқындалған ұлттық құндылықтарды қамтитын мәңгілік тақырыптар дәстүрлі келісілген конвенция арқылы көрініс табады. Код ұғымына семиотикалық тұрғыдан келсек, орыс әдебиеттанушысы И.Ильин: «Совокупность правил или ограничений, обеспечивающих функционирование речевой деятельности естественного языка или какой-либо знаковой системы: иными словами, код обеспечивает коммуникацию. Для этого он должен быть понятным для всех участников коммуникативного процесса и поэтому согласно общепринятой точке зрения носит конвенциональный характер» (Ильин, 2001:107), – деген анықтама береді. Яғни код тілде өрнектелген немесе қандай да бір таңбамен берілген қарым-қатынас құралы ретінде жалпыға түсінікті болуы шарт. Ал ұлттық кодтың коммуникативтік ерекшелігі жалпы ұлт санасы мен бейсанасы арқылы орныққан архетиптерді бір ұлттың бір кісідей ұғына алуында жатыр, яғни ұлттық ерекшеліктерге байланысты архетиптер конвенционалды сипатқа ие болады. Сонымен қатар әдебиеттегі архетиптер, яғни түпсана, сан ғасырлар бойғы әдебиеттің, фольклордың негізгі тінін құрайтын қайта-қайта қайталанып келетін сюжеттер, образдар және мотивтер арқылы жанданып отырады. Мұндағы архетиптерді, мотивтерді кешенді түрде талдауды ғалым В.К. Васильев «архетиптік матрица», интертекст шекарасында жасауды ұсынады (Васильев, 2009) және осылайша кешенді талдау түрі Б.М.Гаспаров (Гаспаров, 1993) ұсынған мотивтік талдау әдісін толықтыра түседі (Васильев, 2018:143) дейді. Шығарманы Фольклордан бастау алып, күні бүгінге дейінгі әдебиетте жалғасын тауып отырған «жерұйықты іздеу», «абыз қарт», «жиһангездік» мотивтері – ең ежелгі архетиптердің бірі. Бұл архетиптерді діни мәтіндерден, түрлі халықтардың түрлі кезеңдердегі шығармаларынан көптеп кездестіруге болады. Бастапқыда ұжымдасып өмір кешкен адамзат қауымдастығының табиғи апаттан, жауларынан сақтап қалатын және шаруашылығына қолайлы жерді іздеу мақсаты, қоғамдық сананың өсу-жетілуі барысында «мәңгілік ел болу» сынды үлкен концептке ұласты. Ал осы концепті ұрпақтан-ұрпаққа жеткізуші басты тұлға, әдеби образ – абыз қарт, ақылман қария. Бұл образ халық шығармашылығында, мифтерінде, киелі жазбаларында түрлі нұсқада өзгеріп отырады.

Талдау. «Жерұйықты іздеу», «абыз қарт», «жиһангездік» мотивтерінің алғашқысы ретінде әлемдегі барлық дерлік халықтың нанымына ортақ Адам ата қиссасын (Әдеби жәдігерлер, 2008) атауға болады. Жаннаттан қуылған Адам атаның жер бетіндегі сапарын тек өзі ғана емес, ұрпағының да жаннаттық болуы үшін, Жаратушының әмірін жеткізуі

жоғарыда аталған үш архетиптің алғашқы нұсқаларына жатқызуға болады. Архетиптің нұсқалану үдерісіне Мұса пайғамбардың баянынан (Киелі кітап, 2000) да мысал келтіруге болады. Мұндағы «жерұйық», «жаннат» мотиві Жаратушы тарапынан «уәде етілген жерге» айналады. Енді Мен халқымды мысырлықтардың қол астынан азат ету үшін көктен түстім. Оларды сол елден алып шығып, қанахандықтар, хеттіктер, аморлықтар, прездіктер, хевтіктер мен ебустіктер мекендеген, жері шұрайлы, кең-байтақ, ағы мен балы мол елге бастап алып барамын (Киелі кітап, 2000:119). Мұса пайғамбар бұл мекенді іздеп үмбетімен қырық жыл сапар шегеді. Бұл архетиптердің арасында мезгіл-мекендік алшақтықтың болуына қарамастан қайта жандануы үдерісінің болатынының айғағы. Бұл архетиптер біздің көне жәдігерлерімізден бастап бүгінгі әдеби мұраларымызға дейін жиі қайталанып отырады.

«Күлтегін» жырының мына бір тұсына назар аударсақ: «**Өтүкен** қойнауында отырсаң, **Мәңгі елдігінді** сақтайсың сен (Өтүкен йыш олурсар, Беңгі ел тута олуртачы сен)» (Жолдасбеков, 1990:45), – деп ер түріктің ұрпағына іргесін берік етуді аманаттап отыр емес пе?!

Тасқа қашалып, ұрпаққа аманатталған тарихи жәдігердің өзінің ғана емес, берер тағылымының да сан ғасырды көктей өтіп, көптеген туындылардың бойында қайта жандануы жалпы адам баласының геніндегі өзін-өзі сақтауға деген ақпараттың, яғни архетиптің халықтың шығармашылығында бой көрсетіп отырғандығының белгісі. Ал алмағайып қатыгез заманда өзін-өзі сақтаудың басты амалы – қорғану. Жаугершілік заманда ата-бабасының сүйегі жерленген ұлтарақтай жер үшін, ата-мекені үшін күресу, сақтап қалу басты миссия болатын. Ежелгі түркі жұртында мәңгілік ел болу мұраты ғажап мекен **Ергенеконді (Өтүкен)** мекен еткен түркінің жалғыз тұяғының да кеудесінде маздап өшпегенге ұқсайды. Ғалымдар тарапынан поэзиялық туынды ретінде мойындалған бұл әдеби ескерткіштің авторы, өз дәуірінің көрнекті қоғам қайраткері, аса дарынды ақыны Иоллыг тегін. Ескерткіштегі Күлтегіннің тізеліні бүктіріп, бастыны еңкейтіп, мамыражай, қой үстіне бозторғай жұмыртқалайтын бейбітшілік орнатуы, халқының ғажап мекенде өмір сүруі сынды мотивтер Күлтегін, Тоныкөк жырларынан бастап, мәңгілік өмір іздеген Қорқыт дастанында, Жерұйықты арман еткен Асан Қайғы жырларында да көрініс тапқан.

Мысалы,

Ел қамы үшін хан екем,
Осы болды халық үшін,
Көзіме сәуле көрінген.
Мына жақта бір жер бар.
Қыстан малы күйзелмей,
Құба жонда жатады.
Жақыннан шығып күндері,
Қысы өте жайлы жер,
Дей алмаймын сол жерде,

Ешкі майы қатады (Қазақстан ғылым академиясы кітапханасының қоры), – деп Асан қайғы бабамыздың халқына құтты қоныс іздеп, **жер шолуы** Күлтегін жырымен үндесіп жатқандығы, бір қарағанда қарапайым қайталау үдерісіне ұқсағанымен, бұл қайталанулардың ежелгі әдебиетімізден бері қарай сан ғасырлық жібі үзілмей келе жатқан желілерін феномен демеске уәж жоқ. Мұндағы «жиһанкездік», «жерұйықты іздеу» мотивтері айқын көрініс тапса, «абыз қарт» мотивін жыраудың жырды I жақтан баяндауынан аңғарамыз. Дегенмен, жырдың бірінші жақтан баяндалуы оның жас ерекшелігін нақты бере алмағанымен, бұл тұста бізге ел аузындағы жыраулар туралы аңыздар көмекке келеді.

Осы орайда әдебиеттанушы Ө.Әбдиманұлының: ««Күлтегін» жәдігерінің құдірет күші – оның Елдік пен Ерліктің ұлы дастаны болуында. Ол сан ғасыр бойы ұрпақ көзінен таса болғанымен, гендік жадыда жатталып, межелі мезетте жан тебіренісінің тереңінен қайнап шыққан жырлардың болмысынан талай рет бой көрсетіп, бейнелі сөздің қуатын арттырғанына еш күмән жоқ» (Әбдиманұлы, 2016:102), – деген пікірі ойымызды қуаттай

түседі. Осы орайда аталмыш архетиптер арқылы берілетін мазмұнның конвенционалдық сипаты артып, белгілі дәрежеде ұлттың кодына айналғандығын бағамдаймыз.

Осы аңсар ХҮІІІ ғасырда Бұқар жырау шығармаларында қайта жанданады:

Жаулық жолын сүйеңіз,

Мынау жалған сұм дүние

Өтпей қалмас деменіз...

Сырдария суынан

Көлденең кесіп өтіңіз,

Үш жыл малды ту ұстап,

Жиделібайсын жетіңіз,

Кісісі жүзге келмей өлмеген,

Қойлары екі рет қоздаған,

Қатын-бала қамы үшін,

Солай таман кетіңіз! (Бес ғасыр жырлайды, 1989:93)

Жоғарыда берілген жыр-толғаулардан жыраулардың жыршылдық қана емес әлеуметтің көкейіндегісін түйіндеп айтар, елдің ұйытқысы бола білген азаматтық позициясы да айқын аңғарылады. Елдің елдігін сақтау оған тән болмысты сақтау қашанда тарихи оқиғалардың фонында күшейе түсетіні белгілі. Осы тұста ежелгі ақын-жыраулар ақындығымен қоса, елдің тіршілік-тынысы мен билеушінің арасындағы дәнекерлік, қайраткерлік қызмет атқарған. Халықтың мұңы мен мұқтажын билікке, ханының ұстанған саясатын елге жеткізуші, таратушы, қолдаушы да болған. Азуын айға білеген билеушінің қатесін түзеп тоқтамды сөз айта білген, қараша халықты сөзіне ертіп ұйыта білген шығармашылық тұлғалардың бітімгерлік тұлғасына қоса, ұлттың негізгі тінін құрайтын рухани, мәдени және материалдық құндылықтарға елдің ұдайы назарын аудартып отырған. Оны көздің қарашығындай сақтап болашақ ұрпаққа аманаттауға орасан зор үлес қосқан. Себебі мұндай әрі шығармашылық, әрі қоғамдық-әлеуметтік һәм саяси қызметтерді қоса атқаратын жыраулық дәстүр түркіден қазаққа мирас болған.

Олай дейтініміз қытай деректері бойынша 716 жылы тасқа қашалған «Тоныкөк» жырында оның үш қағанға кеңесші уәзір болғандығы айтылады:

Көкірегім

Аяқ баспаған таудай

Өр еді.

Тәңір берген білігім

Тасыған судай мол еді.

Өзім-ақ

Қаған болайын дедім.

Өзім-ақ

Қамал болайын дедім.

Ілтеріс қағанның

Ақылы да мен болдым,

Жақыны да мен болдым.

Жалпы түркінің төлтума дастанынан бері қарай талай ғасыр өтсе де күні бүгінгі ақындық дәстүрде Қағанның ақылман кеңесшісі Тоныкөк ел билеуде ханы мен халқына дәнекер болса, жорықта бірге жортар үзеңгілес жолдасы болады. Иісі түркіге ортақ дәстүрдің Сыпыра жырау заманында да сақталғанын «Шаджарат-ал-эт-түрік» («Түріктер шежіресі») сынды жәдігеріміздің мәтінінен кездестіреміз. Ұлық жыршы, шамамен XIV ғасырда өмір сүрді делінетін ноғай-қазаққа ортақ Сұғылтайұлы Сыпыра жыраудың өз заманында елдің бүтіндігін сақтауға қосқан ерен үлесі, қайраткерлігі аталған еңбекте айқын беріледі.

Қазақ жыраулары поэзиясының басты ұстанымы болған азаматтық позиция XV ғасырдағы Асанқайғының Әз-Жәнібек ханға айтқаны мен XVIII ғасырда Бұқардың Абылай ханға айтқан толғауларында принциптік әрі көркемдік тәсіл жағынан, сонымен қатар түр мен мазмұндық жағынан көрініс береді. Ғалым Н.Келімбетов бұл өнердің іліктестігін, дәстүрдің

жалғасуын дәл бағамдап, оның түп-төркіні ежелгі түркі әдебиетінде жатқандығын айтады (Келімбетов, 1991). Әдебиет зерттеушісі Ә.Дербісәлин бұл сабақтастықты табиғи әрі көркемдік заңдылық ретінде: «Бұл толғаулардың арасындағы туыстық өз алдына. Бұның бірі жыраулық форманың ауыз әдебиетінен алғашқы бөліну тұсын білдірсе, екіншісі – бірнеше ғасыр бойы дами отырып, өзінің биік белесіне көтерілгенінің белгісі. Осы тәрізді көріністердің қайсысы да сөз болып отырған кезең поэзияның бір көркемдік арнада өмір сүргенінің, сонымен қатар іштей өзара тұтастық, жалғастық, жүйелілік пен дамығандығының дәлелі» (Дербісәлин, 1990:47), – деп бағалайды.

Қорытынды. Қазіргі кезеңде өркениеттер тоғысып, мәдениеттер ықпалдастығы көз ілеспес жылдамдықпен жүзеге асып отырған тұста бұл тақырыптың өзектілігі артпаса кеми қойған жоқ. Беймәлім заманаға қадам басқан ұлтымыздың өзге мәдениет пен болмысты қабылдауда өзіне тән құндылықтар жүйесіне сәйкестендіре сіңірудің, сан ғасырлар бойы қанымыз бен жанымызда сақталып, бабаларымыздан мұра болған ұлттық кодымыздың көмескі тартпауының кепілі сол ұлттың сөз өнері. Сондықтан “мәңгілік ел” қазақ халқының һәм әдебиетінің мәңгілік тақырыбы болып қала бермек. Сөз өнеріндегі бұл тақырып, бүгінгі әдебиеттану ғылымның талабына сай әлі сан қырынан зертеуді қажет ететін мәселе деп білеміз.

Саулембек Г.Р.

Старший научный сотрудник Института литературы и искусства имени М.О. Ауезова, PhD доктор, г. Алматы, Казахстан, e-mail: gulmira.saulembek@gmail.com

АРХЕТИП «ВЕЧНАЯ СТРАНА» В ДРЕВНЕТЮРКСКОЙ ПОЭЗИИ И ПОЭЗИИ ЖЫРАУ

Аннотация. Каждая нация может жить как полноценная нация, когда не теряет собственного культурного кода. Современная литературная критика придала новый импульс научному изучению природы национального кода в художественных произведениях. Судьба нации всегда была вечной темой, которая продолжается испокон веков и это отражается в литературе. В связи с этим литературоведение подчеркивает важность рассмотрения места и роли казахской литературы в мировой литературе с точки зрения национальных ценностей. Наша главная цель – проанализировать идею становления вечной нации в нашем литературном наследии, призывающую к совершенствованию национального духа и национального самосознания, национальных традиций и языка, сохранению нашей культуры сделать объектом научно-теоретического анализа с новыми методами исследования. В статье рассматриваются проявления литературных архетипов в древнетюркских памятниках, поэзии жырау. Доказано, что мотивы “поиска земли обетованных”, “старец мудрец”, “странник” как древнейшие литературные архетипы трансформируются в результате социального разделения и изменения общественного сознания. Сравнивая древних религиозных и литературных памятников Культегин, Тоникок с поэзией Асан кайгы, Бухар жырау, выявляются особенности архетипа с помощью всестороннего анализа.

Ключевые слова: древнетюркская поэзия, поэзия жырау, архетип, конвенция, национальный код.

Saulembek G.R.

Scientific researcher of M.O. Auezov Institute of Literature and Art, Doctor of PhD, Almaty, Kazakhstan, e-mail: gulmira.saulembek@gmail.com

THE ARCHTYPE OF THE “ETERNAL COUNTRY” IN THE ANCIENT TURKIC POETRY AND POETRY ZHIRAY

Abstract. Every nation can live as a full-fledged nation when it does not lose its own cultural code. Modern Literary studies has given a new impetus to the scientific study of the nature of the national code in works of art. The fate of the nation has always been an eternal theme that continues from time immemorial and this is reflected in the literature. In this regard, literary criticism emphasizes the importance of considering the place and role of Kazakh literature in the world literature in terms of national values. Our main goal is to analyze the idea of becoming an eternal nation in our literary heritage, calling for the improvement of the national spirit and national consciousness, national traditions and language, the preservation of our culture to make the object of scientific and theoretical analysis with new methods of research. The article deals with the manifestations of literary archetypes in ancient Turkic monuments, Zhyrau poetry. It is proved that the motives of “search of the promised land”, “elder sage”, “wanderer” as the oldest literary archetypes are transformed as a result of social division and change of public consciousness. Comparing the ancient religious and literary monuments of Kultegin, Tonikok with the poetry of Asan Kaigi, Bukhar Zhyrau, the features of the archetype are revealed with the help of a comprehensive analysis.

Key words: The Ancient Turkic poetry, Poetry zhiray, archtype, convention, national code

Information about authors:

Сәулембек Г.Р., М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының аға ғылыми қызметкері, PhD доктор, Алматы қ., Қазақстан, e-mail: gulmira.saulembek@gmail.com. ORCID iD: 0000-0003-3667-267X. WoS iD: [D-7986-2015](https://orcid.org/0000-0003-3667-267X)

ӘДЕБИЕТ

- [1] Әдеби жәдігерлер. Жиырма томдық. – Алматы: «Таймас» баспа үйі, 2008. 8-т.: Насируддин Бурхануддин Рабғұзи. Пайғамбарлар киссасы/ Құраст.: Т.Қыдыр. – 480 бет. – (Әдеби жәдігерлер)
- [2] Әбдиманұлы Ө. «Мәңгілік ел» - ежелден әдебиеттің алтын арқауы. Айқап \ №3 (101) 2016 қазан. 100-106 бб.
- [3] Бедненко Г. Боги, герои, мужчины. Архетип мужественности. Изд. «Класс». 2005. С. 4.
- [4] «Бес ғасыр жырлайды» Екі томдық қазақ поэзиясының антологиясы XV–XVIII ғғ. Алматы: Жазушы, 1989. – 376 б. 93-б.
- [5] Васильев В.К. Об архетипическом подходе к анализу женских образов-характеров (письменный и устный текст). // Сибирский филологический журнал. 2018. № 3. С-142-153 DOI: 10.17223/18137083/64/14 (Скопус)
- [6] Васильев В. К. Сюжетная типология русской литературы XI–XX веков. Архетипы русской культуры. От Средневековья к Новому времени. Красноярск, 2009. 260 с.
- [7] Гаспаров Б. М. Из наблюдений над мотивной структурой романа М. А. Булгакова «Мастер и Маргарита» // Гаспаров Б. М. Литературные лейтмотивы. Очерки русской литературы XX века. М., 1993. С. 28–83.
- [8] Дербісәлин Ә. Әдебиет туралы толғаныстар. – Алматы: Ғылым. 1990. –296 б.
- [9] Жолдасбеков М. Асыл арналар. – Алматы: Жазушы, 1990. – 348 б.
- [10] Ильин Постмодернизм. Словарь терминов. Москва: ИНИОН РАН (отдел литературоведения) – INTRADA, 2001. –385 с.
- [11] Келімбетов Н. Ежелгі дәуір әдебиеті. Алматы: Ана тілі 1991. 294 б.
- Киелі кітап. Таурат, Забур, Пайғамбарлар жазбаларының таңдамалы жиынтығы және Інжіл шариғ. Стамбул «Жаңа өмір», 2000 1225 б..
- [12] Қазақстан ғылым академиясы кітапханасының қоры. Папка №333\17
- [13] Тальянова М.И. Архетип «персона» и мотив маскарада в психоаналитическом подходе к изучению фольклорных текстов на основе русских и турецких народных сказок // КЛИО. 2016. №3(111) С. 187-193 (РИНЦ)
- [14] Юнг К.Г. Очерки по психологии бессознательного. Москва: Когито-Центр, 2010. –352 с.

REFERENCES

- [1] Abdimanuly O. «Mangilik el» - ezhelden adebiettin altyn arqauy. [Eternal Country "- the golden thread of Literature]. Aiqap \ №3 (101) 2016 qazan. 100-106 bol.
- [2] Bes gasyr zhyrlaidy. Eki tomdyq qazaq poeziiasynyn antologiiasy XV-XVIII gg. [“The Song of Five Centuries” in two volumes, an anthology of Kazakh poetry of the XV-XVIII centuries.] Almaty: Jazushy, 1989. - 376 b.
- [3] Bednenko B. Bogi, geroi, mujchini. Arhetip mujestvennosti. [Gods, heroes, men. Archetype of masculinity]. Izd. «Klass». 2005. P. 4.
- [4] Derbisalin A. Adebiet turaly tolganystar. [Thoughts about Literature] - Almaty: Gylym. 1990.-296 b.
- [5] Gasparov B. M. Iz nablyudeniya nad motivnoy strukturoy romana M. A. Bulgakova «Master i Margarita» [Observing the motive structure of M. A. Bulgakov’s novel “Master and Margarita”]. In: Gasparov B. M. Literaturnye leytmotivy. Oчерki russkoy literatury XX veka [Gasparov B. M. Literary keynotes. Sketches of Russian literature of 20th century]. Moscow, 1993, pp. 28–83.
- [6] Ilin I. Postmodernizm. Slovar terminov. [Postmodernism. Glossary.] Moskva: INION RAN (Otdel literaturovedeniya) - INTRADA. 2001 j.
- [7] Adebii zhadigerler. Zhiyrma tomdyk. - Almaty: «Taimas» baspa uyi, 2008. 8-t. : Nasiruddin Burhanuddin Rabguzi. Paygambarlar kissasy / Qurast. : T.Kydyr. - 480 bet.
- [8] Kelimbetov N. Yezhelgi dauir adebiyeti [The Ancient Literature] The Ancient Literature. Almaty: native language 1991. 294 p.

- [9] Kiyeli kitap. Taurat, Zabur, Payğambarlar zhabalarynyn tandamaly zhiyntygy zhane Inzhil sharif. Stambul «Zhana omir», 2000. - 1225 b.
- [10] Qazaqstan Gylym akademiiası kitaphanasynyn qory. [Library Fund of the Academy of Sciences of Kazakhstan]. Папка №333 \ 17
- [11] Talianova M. I. Archetype «person» and motive of masquerade in psychoanalytic method of analysis of folk literature based on Russian and Turkish folk tale
- [12] Vasil'ev V. K. Syuzhetnaya tipologiya russkoy literatury XI–XX vekov. Arhetipy russkoy kul'tury. Ot Srednevekov'ya k Novomu vremeni [Narrative typology of Russian literature of 11–20th centuries. Archetypes of Russian culture. From Middle Ages to New Ages]. Krasnoyarsk, 2009, 260 p.
- [13] Vasil'ev V. K. On the archetypal approach to the analysis of female images-characters (written and oral text). Siberian Philological Journal. 2018. No. 3. С-142-153 DOI: 10.17223 / 18137083/64/14 (Scopus)
- [14] Yung K.G. Ocherki po psikhologii bessoznatel'nogo. [Essays on the Psychology of the Unconscious] Moskva: Kogito-Tsentr, 2010. –352 s.
- [15] Zholdasbekov M. Asyl arnalar. [Precious sources] - Almaty: Jazushy, 1990. - 348 b.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Абдиманулы О. «Вечная страна» – золотой лейтмотив литературы. Айкап // № 3 (101) октябрь 2016 С. 100-106 б.
- [2] Бедненко Г. Боги, герои, мужчины. Архетип мужественности. Изд. «Класс». 2005. С. Священная книга. Тора, Псалмы, персональная коллекция записей пророков и Библия. Стамбул «Новая жизнь», 2000 С. 1225.
- [3] Васильев В.К. Об архетипическом подходе к анализу женских образов-характеров (письменный и устный текст). // Сибирский филологический журнал. 2018. № 3. С-142-153 DOI: 10.17223/18137083/64/14 (Скопус)
- [4] Васильев В. К. Сюжетная типология русской литературы XI–XX веков. Архетипы русской культуры. От Средневековья к Новому времени. Красноярск, 2009. 260 с.
- [5] Гаспаров Б. М. Из наблюдений над мотивной структурой романа М. А. Булгакова «Мастер и Маргарита» // Гаспаров Б. М. Литературные лейтмотивы. Очерки русской литературы XX века. М., 1993. С. 28–83.
- [6] Дербисалин А. Созерцание о литературе. - Алматы: Наука. 1990. -296 с.
- [7] Джолдасбеков М. Драгоценные каналы. - Алматы: Писатель, 1990. - 348 с.
- [8] Ильин Постмодернизм. Словарь терминов. Москва: ИНИОН РАН (отдел литературоведения) – INTRADA, 2001. –385 с.
- [9] Келимбетов Н. Литература древних эпох. Алматы: «Родной язык» 1991. 294 б.
- [10] Литературные наследия. Двадцать томов. - Алматы: Издательство Таймас, 2008. 8-е: Надируддин Бурхануддин Рабгузи. Хиссы пророков / Сост.: Т. Кыдыр. - 480 страниц.
- [11] "Пение пяти веков" Антология казахской поэзии в двух томах XVI-XVIII веков. Алматы: Писатель, 1989. - 376 с. 93-б.
- [12] Тальянова М.И. Архетип «персона» и мотив маскарада в психоаналитическом подходе к изучению фольклорных текстов на основе русских и турецких народных сказок // КЛИО. 2016. №3(111) С. 187-193 (РИНЦ)
- [13] Фонд библиотеки Академии наук Казахстана. Папка № 333 \ 17
- [14] Юнг К.Г. Очерки по психологии бессознательного. Москва: Когито-Центр, 2010. –352 с.